

VOLUME-1, ISSUE-10
O`ZBEK MILLIY LIBOSLARI TARIXI

Termiz davlat universiteti Milliy libos va san`at fakulteti Madaniyat va san`at muassasalarini tashkil etish hamda boshqarish yo`nalishi talabasi

Maxmudova Aziza Azamat qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o`zbek milliy liboslarining kelib chiqish tarixi, o`zbek xalqining milliy o`ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi qadimgi davrlarda yaratilgan va hozirgi kunlarda foydalaniladigan, madaniyati va tarixi bilan uzviy bog`liq bo`lgan kiyimlar haqida fikr yuritilgan.

**Tayanch so`zlar:** milliy, libos, kiyim, qadimgi, tarix, atlas, adras, do`ppi, beqasam, chopon, belbog`, yaxtak.

**O`zbek milliy kiyimi** — O`zbek xalqining milliy o`ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi qadimgi davrlarda yaratilgan va hozirgi kunlarda foydalaniladigan, madaniyati va tarixi bilan uzviy bog`liq bo`lgan kiyimlar. Har bir mintaqa uchun o`ziga xos farq va xususiyatlar mavjud. O`zbek milliy libosiga ayollar uchun-zar chopon, doppi va atlas erkaklar uchun-do`ppi, chopon, belbog` va yaxtak kiradi. O`zbek milliy libosi jahonda o`z o`rniga ega. Masalan dunyoning turli joylaridan kelgan mexmonlar O`zbekistoni milliy libosi va madaniyatiga katta baxo berishyapti. O`zbek milliy libosi va madaniyati o`zgacha jozibadordir. Milliy libosimiz Sovet ittifoqi davrida kasitilgan bo`lsada mustaqillikdan so`ng libosimizga e`tibor kuchaydi va yuksaldi. Hozirda o`zbek tikuvchilari chet mamlakatlarga borib ularga o`zbek libosini o`ziga hos jihatlarni namoyon qilishmoqda. O`zbekistonga maxmon bo`lib kelgan sayohatchilar vatanimizni tarixiy obidalarini, memorchilik san`atini, milliy urf-odatlarimizni va katta qiziqish bilan e`tibor beradilar. Ular mustaqillik bayramini, navro`zni, hosil bayramini va o`zbekona to`ylarni guvohi bo`ladilar. Estalik sifatida atlas, do`ppi, belbog`, chopon va boshqa memorchilik uslubida yasalgan estalik sovg`alarini olib ketadilar.

Do`ppi-O`zbekistonda keng tarqalgan yengil bosh kiyim. Do`ppi asosan baxmal,ipak,zar bilan tikiladi. O`zbekiston Chust, Toshkent, Samarqad, Buxoro, Boysun, Shahrisabz do`ppilari mashxur.Ayniqsa, Chust do`ppilari keng tarqalgan bo`lib, O`zbekistonning deyarli hamma viloyatlarida tayyorlanadi. Chust do`ppisining tepasi kvadrat shakilda bo`rtib chiqadi,boshqalarning tepasi yarim shar shaklida bo`ladi.do`pi tikuvchi chevar «do`ppido`z», do`ppi tikish kasbi esa «doppido`zlik»deb ataladi. Atlas O`zbekistonda keng tarqalgan ayollar libosidir.bu libos ipakdan tayyorlanadi. O`zbekistonda ipakchilik rivojlanganligi uchun atlas deyarli hamma

viloyatlarda kiyiladi. Atlas qadimiy va milliy liboslardan biridir. Bu libosga har xil shakllar berib bezashadi. Bu esa o'zbek ayollarini yanada jozibali qiladi. O'zbekistonda eng mashhur atlas Marg'ilon shaxrida to'qiladi. Zar chopon o'zbek ayollarini qishda sovuqdan saqlovchi, yozda issiqdan saqlovchi kiyimdir. Bu chopon asosan baxmal, ipak, zar bilan tikiladi. Chopon o'zbek xalqini qadimiy liboslaridan biridir. Bu o'zbek ayollari uchun go'zallik ifodasidir. Bu chopon O'zbekistonning deyarli barcha joylarida kiyiladi.

An'anaviy liboslar mustaqil o'zbek davlati aholisining milliy xususiyatlaridan biridir. O'zbek milliy liboslari juda yorqin, chiroyli, qulay bo'lib, xalqning boy madaniy an'analari va turmush tarzining bir qismidir. O'zbeklarning milliy kiyimlarini o'rganish xalq hayotining har qanday sohasi kabi xalqning etnik tarixi va madaniyatini, boshqa xalqlar bilan munosabatlarini o'rganish bilan chambarchas bog'liqdir. Moddiy madaniyatning barcha boshqa elementlariga qaraganda kiyim-kechak milliy o'ziga xoslik bilan bog'liq bo'lib, barqaror etnik xususiyatlardan biridir. Kiyim shakllarining chuqur an'anaviyligi, unda etnos shakllanishining tarixiy jarayoni bilan bog'liq bir qator xususiyatlar va ta'sirlarning aks etishi uni xalq etnogenezi o'rganishda qimmatli tarixiy manbaga aylantiradi. Turli marosimlarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan marosim kiyimlari va kostyum majmualarining ayrim shakllari aholining e'tiqodi va mafkurasini o'rganish uchun qimmatli materialdir. Ko'p asrlar davomida yaratilgan kiyim shakllari va uning alohida elementlari, dekorativ dizayni, bo'yoqlari xalq liboslarining mintaqaning tabiiy-iqlim sharoitlariga moslashganidan dalolat beradi. Kiyimning xususiyatlari uni kiygan odamlarning yoshi, ijtimoiy mavqei, dunyoqarashi, qayg'uli yoki quvonchli voqealar, iqtisodiy tsikllar bilan belgilanadi. Ushbu me'yor va talablar ishlatiladigan matolarga, ularning dizayni va naqshiga, ranglariga, o'lchamiga va kiyimlarning kesimiga ta'sir ko'rsatdi. Ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatdiki, milliy libosni, hatto eng an'anaviy ko'rinishida ham, o'zgarmagan deb hisoblash mumkin emas: u ma'lum bir evolyutsiyani, ba'zan esa shakllarning o'zgarishini ko'rsatadi. O'zbeklarning zamonaviy liboslari takrorlanadi. Shahar va qisman qishloq yoshlari, ayniqsa, ziyolilar orasidan, bugungi kunda Yevropa kiyimlarini kiyishadi, ammo ular ko'pincha milliy kiyimlarning ayrim elementlarini o'z ichiga oladi. O'zbekistonlik iste'dodli dizaynerlarning ijodi ikat ilhomi bilan sug'orilgan. Yaxshi tahlilchi bo'lgan moda dizaynerlari vintage kiyimlarini bezashmaydi, balki ularga ikkinchi shamolni berishadi. Uning har bir to'plami konstruktiv va noyobdir. Uning tajribalari, ikat va yevropacha kesim elementlarining muvaffaqiyatli aralashmasi, ko'p qatlamli xalq liboslari va zamonaviy sanoat ruhidagi «tahrirlar». Uning ijodi falsafa va Sharq lazzatining nozik idroki bilan singdirilgan. Sharqdagi xalat ramziy buyumdur.

O'zbekistonda bir necha yillardan buyon BMTning "Madaniyma'rifiy turizm va hunarmandchilikni rivojlantirish" loyihasi va "Hunarmandlarga ko'mak" loyihalari faoliyat ko'rsatib, xalq hunarmandlarini qo'llab-quvvatlamoqda. G'arb turmush tarzidagi odam an'anaviy o'zbek xonadoniga birinchi marta kirganida beixtiyor hayratga tushadi. Va, birinchi navbatda, mebelning deyarli to'liq yo'qligi. Zamindagi naqshli gilam yoki qoziq gilam, ko'rpachalar - ko'rpachalar va bo'shliqlarga o'ralgan yostiqlar, sandiq va past stol xon-usmon xonaning deyarli butun bezaklarini tashkil qiladi. Va hatto katta naqshli panellar - devorlarga osilgan so'zani - uy hayotini tartibga solish va bezashning muhim qismidir. Kashtalar shunday osilganki, ularning har birining xizmatlari ko'rinib turadi va shu bilan birga ular bir-biri bilan uyg'unlashib ketadi. Bayramlarda kiyim-kechak dizaynida dekorativ kashtalar alohida o'rin tutadi. To'y marosimida kashtado'zlikka muhim o'rin berildi. O'zbek kashtachilik san'atida rang asosiy o'rin tutadi. Asarlarning aksariyati katta, to'liq naqshli bezakli figuralarning tafsilotlarini ishlab chiqish orqali tomoshabinga ta'sir qiladi. Va bu rivojlanish rang bilan amalga oshiriladi, bu bezak shakllarini sezilarli darajada boyitadi, mahsulotning sirtini ritmik ravishda parchalaydi va uni rangli dekorativ tekislikka aylantiradi. Har bir alohida ishda o'n besh tonnagacha hisoblash mumkin, bu umumiy rangning birligini saqlab, rang kombinatsiyalarining boyligini yaratishga imkon beradi. Oq fondagi kashtado'zlik ranglarida qizil ohanglar ustunlik qiladi, ular quvnoq, quvonchli diapazonni yaratadi.

O'rta Osiyo xalqlarining kiyim-kechaklari ko'p asrlik tarixga ega. Har bir elat va etnik guruhlarining o'ziga xos xususiyatli bosh-oyoq kiyimlari bo'lsada, mintaqada yashovchi etnoslar umumiy harakteridagi sarpov mavjudligi, ularning tarixiy taqdiri, madaniyati uzoq davr uzaro yaqin bo'lganligidan dalolat beradi. Arxeologik qazishmalardan topilgan qadimiy katta devoriy rasmlar, har xil buyumlarga tushirilgan tasvirlar, o'rta asrlardagi kitob miniatyuralari ajdodlarimizning o'tmishdagi kiyim-kechaklari to'g'risida boy ma'lumotlar beradi. O'rta asrlarga oid miniatyuralar o'zbek kiyimlarining tipi shakllanganligi va ular keyingi davrgacha saqlanganligini namoyish qiladi. Eski xalq kiyim-kechaklaridagi o'zgarishlar asosan asrimiz boshlarida sezilarli ravishda namoyon bo'ladi va undagi transformatsiya asosan shaharlarda ochiq oydin bilinadi. Hozirgi o'zbek sarpolari zamonaviy tipda bo'lib, ayniqsa yevropacha kiyim-kechaklarning kirib kelishi bilan tavsiflanadi. Milliy kiyimlar ko'proq qishloqda, alohida ayollar sarposida ancha muntazam saqlangan. Shahar aholisining ko'pchiligi yevropacha kiyinadi.

An'anaviy o'zbek kiyim-kechagi asosan ustki ko'ylak, chopondan, boshga do'ppi, oyoqda kalish-maxsi va etikdan iborat bo'lgan. Erkak-ayol va katta-kichiklar

kiyimlari bichimining deyarli bir xilligi ularning qadimiyligidan darak beradi. Bunday liboslar oddiy usulda, ba'zan qaychisiz va ulgusiz yaxlit matodan yirtib tikilgan. Bir parcha gazlamani ikkiga buklab yelka tomonga ko'ndalangiga ikki yeng bilan bir parcha to'rtburchak xishtak tikib ko'ylak qilishgan.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati:

- 1.Audio kitoblar
- 2.Milliy liboslar tarixi
- 3.Arxiv uz